

UNIUN DA LAS RUMANTSCHAS E
DALS RUMANTSCHS EN LA BASSA

Avrigl 2012

Charas lecturas, chars lecturs

Quest numer vegn tramess a tuts per posta 'reala'. Admess l'invit per la radunanza annuala ils 2 da zercladur en il local da seminari „Sumatra“, Stampfenbachstrasse 48, 8021 Turitg, ed il vagl da pajament per la contribuziun annuala da commembranza da l'URB. In grond engraziament a tut tgi che ha pajà en l'onn passà. A quels che han ina adressa electronica fissan nus engraziaivels sche els laschian savair a nus quella en cas ch'els na han betg survegnì il davos numer per mail, ubain sch'els han ina nova adressa electronica.

Il tema dal “Dicziunari da mintgadi” aggiuntà sco inserziun è: “Finanzas”.

En il restaurant Giesserei a Oerlikon ha la URB lantschà in inscunter per Rumantschas e Rumantschs da tuts idioms che duai avair liug regularmein l'emprima gievgia dal mais. L'emprima saira è stada igl emprim da mars. Bianca Mayer ha chantà ed accumpignà sasezza al clavazin. Dumeni Capeder ha legi ord siu nov cudesch “Mumetta”. Igl è stà ina bella entschatta. Il proxim inscunter interrumentsch è ils 3 da matg.

Ciril Berther

L'URB giubilescha ils 20 onns d'existenza

Pli che ventg onns en passats dapli che ina gruppa da lavur ha scleri ils giavischs ed ils basegns da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa. A la fin dal 1991 alura è vegnida eletta ina suprastanza tgi ha elavurà ils prims tschentaments. Il prim president, *Gian Guolf Bardola*, e sia suprastanza han lura priu si la lavur. Tut ils onns passats han giu lieu ina massa inscunters, dietas, scuntradas ed occurrenzas per unir ils Rumantschs en la Bassa e sustegnair lingua e cultura. Il giubileum ha lieu durant la radunaza annuala ils 2 da zercladur a Turitg.

Jon Carl Tall, president URB

En questa rubrica vegnan a pled persunas rumantschas cun interessantas occupaziuns e vocaziuns.

Oz cun Ursin Mirer

Cun l'idea da crear in lieu dad inscunter per Rumantschas e Rumantschs el conturn da Turitg essan nus vegnids fatgs attents sin la Giesserei ad Oerlikon. Quella vegn menada dal interpretider *Ursin Mirer*, in rumantsch. Nus avain prendì si contact cun el ed emprendì d'enconuscher in ordvart interessant um. Per lecturas e lecturs dal Fegliet relata el in pau ord sia vita e lavur.

Ursin Mirer pos ti ta preschentar?

Jau sun naschì e creschì si a Trun. Là hai jau fatg la scola primara e secundara. Silsunter hai absolvì la scola mercantila e lura manà in per onns il cudesch funsil a Muster e Glion. Cun 21 onns hai fundà mamez in biro da fiduziar e d'immobiglias a Cuir. Quai ha cuzzà 5 – 6 onns ed alura sun ma rendì a Turitg e fundà cun in partenari ina firma d'import dad artitgels per il tegnairchasa e regals. Per mai è stà impurtant da savair far sco interpretider quai che fa plaschair a mai. En quels onns hai fatg studis d'economia da manaschi a Turitg e Friburg.

Tge è tia occupaziun oz?

Mia occupaziun principala è oz manader da fatschenta da la Giesserei. Entras in' amia sun jau vegnì 1997 en contact cul manaschi qua en quels locals da l'anteriura firma Niffenegger. Il bajetg era en nauschas cundiziuns. L'artist *Hans Hofkunst* cun dus amis eran sa chasads qua per lavurar, abitar e surtut per far festas. Per savair pajar ils tschains cuschinavan els mintgamai la dumengia saira per lur numerus amis ina tschaina opulenta encunter pajament.

Insacura han els vis che quai saveva betg ir uschia a la lunga. Ins ha alura dumandà mai d'accompagnar els professionalmain. Cura che jau hai vis l'emprima giada quellas localitads hai immediat savì: Quai è! Or da quai san ins far insatge. Igl è stà sco ina visiun per mai. Cun Hans Hofkunst ed in architect avain nus sviluppà in project vi dal qual jau sun gest era ma partecipà sco partenari principal. Or d'il restaurant da dumengia avain nus sviluppà en quels davos 16 onns il concept da 7 dis l'emna cun dasperas enfin 300 events ad onn.

Tge èn ussa las sfidas principalas per tai sco manader da fatschenta ?

La gronda sfida è dad esser alerts sin quai che va e sa mida entaifer la vita da fatschenta ed in summa. Nagut che è oz d'impurtanza è era damaun impurtant. Tut sa mida spert. Perquai ha er num da chattar la dretga glied per la fatschenta, d'accompagnar e manar collavuraturas e collavuratur ch'els sappian prestar il meglier ed era far in bun svilup. Tar nus

entschaivan blers giuvens e fan in zic a la giada carriera. Inqual in va alura sias atgnas vias e metta alura si fatschentas sur sasez. Quai è per mai en urden.

Sco stas ti cul rumantsch?

Jau dumbrel anc adina sin rumantsch. Jau discor rumantsch cun la mamma e culs fragliuns. Da l'otra vart è per mai il spagnol pli impurtants. Dentond sco linguatg da minoritad è el adina insatge unic. Il linguatg mamma è per mai il rumantsch. Quai resta.

Tge ha purtà a ti il rumantsch per tut las linguas che ti discurras?

Per mai ha il rumantsch gidà bler per emprender auters linguatgs, spagnol, franzos, talian.

Tge pensas ti dals disputs e da las discussiuns sur da Rumantsch Grischun ed idioms?

Rumantsch Grischun è per mai inexistents. Jau sai betg dir sche quai saja bun ni betg. Jau emprov da discurrer rumantsch culs engiadinais e ma dun bregia da chapir els. Mo jau na vegniss mai sin l'idea da vulair crear in linguatg tranteren, alura sa ins era gest discurrer englais.

Quant impurtant è da dar vinavant il rumantsch a nossas proximas generaziuns?

Sche jau stun el Grischun e tschantsch rumantsch, lura es per mai cler che jau dun vinavant il linguatg a mes uffants. Sche jau abitesch a Turitg cun ragischs en la Surselva vegniss jau – sche jau avess uffants – plitost a discurrer cun els spagnol ni portugais, perquai che mia dunna è da l'America dal Sid.

Engraziel fitg Ursin ed a revair.

Ciril Berther

ANR: 15 onns en servetsch da la pressa rumantscha (anr) L'Agentura da Novitads Rumantscha (ANR) cumplenescha 15 onns d'activitad cun success.

Dapi il cumenzament da la sia lavur il schaner 1997 èn ils servetschs da l'agentura elements impurtants per il mantegniment e la promoziun da la lingua rumantscha. L'Agentura da Novitads Rumantscha è vegnida fundada il zercladur 1996 ed ha cumenzà sia lavur operativa il schaner 1997 cun la publicaziun da l'emprim numer da la gasetta da mintgadi „La Quotidiana“. L'agentura da novitads ha la mira da sustegnair ils meds da massa rumantschs – en emprima lingia la pressa. L'agentura è independenta da lur clients e vegn finanziada cun contribuziuns chantunalas e federalas.

L'ANR furnischa als meds stampads „La Quotidiana“, „La Pagina da Surmeir“ e la „Posta Ladina“ sco era als meds d'infurmaziun electronics mintga di texts e fotografias. Questas contribuziuns vegnan scrittas tant en tut ils idioms rumantschs sco era en rumantsch grischun. Ils idioms vegnan utilisads per novitads localas e regionalas, la lingua da scrittira vegn resguardada, sche la contribuziun è d'interess per l'entira cuminanza rumantscha.

Senza ANR nagina „La Quotidiana“

Cun sia gronda purschida ha l'ANR s'establida sco ina posa impurtanta dals meds da massa rumantschs, surtut dals meds stampads. Senza las prestaziuns da l'agentura da novitads da lingua rumantscha na fiss la publicaziun da „La Quotidiana“ en sia furma odierna betg pussaivla. Dapi la sorprendida da collavuratur redacziunals da „La Quotidiana“ il matg 2009 procura l'ANR per la cumparsa quotidiana da la gasetta.

Era ils ulteriurs dus products stampads rumantschs „Posta Ladina“ e „Pagina da Surmeir“ fissan senza il sustegn da l'ANR fermamain periclitads. Perquai èn ils servetschs da l'agentura da novitads senza dubi ina da las mesiras las pli impurtantas ed effizientas per il mantegniment e la promoziun da la lingua rumantscha. Grazia a sias structuradas po l'ANR accumpir en moda efficazia ed individuala ils giavischs dals clients dals meds stampads; era stattan las prestaziuns actualas da l'ANR en ina fitg buna relaziun dals custs e dal gudogn.

Cussegl da fundaziun da l'ANR

Ils purtaders da l'ANR èn reunids en in cussagl da fundaziun, il qual vegn presidià da Jon Domenic Parolini da Scuol. Mintgamai in sez en il cussegl da fundaziun han ils editurs dals meds stampads rumantschs („La Quotidiana“, „La Pagina da Surmeir“ e „Posta Ladina“), ils purschiders da radio e televisiun rumantscha (RTR, „Radio Grischa“ e „Radio Engiadina“), las organisaziuns Lia Rumantscha e Pro Svizra Rumantscha sco era il Departement d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal chantun Grischun. Portada vegn l'ANR dal maun public. Il budget annual per l'import da radund 1 miu. francs vegn finanzià per in terz dal chantun Grischun e per dus terzs da la confederaziun. Da quest budget van davent mintg'onn 100'000 francs sco pajaments directs a la „Pagina da Surmeir“.

Collavuratur stabels e collavuratur libers

Operativmain vegn l'ANR manada da Guido Jörg. L'agentura da novitads occupa indesch collavuraturas e collavuratur cun in volumen da 780 pertschient da plazzas da lavur. Ultra da quai èn diversas collavuraturas e collavuratur libers en Surselva, Val Schons, Engiadina sco era giu la Bassa activs per l'ANR. Posts da lavur sa chattan en la redacziun centrala a Cuir sco era a Mustér, Cumpadials, Trun, Vuorz, Sur, Zernez, Scuol, Uznach e Berna.

(anr/vi)

In pitschen stgazi per geniturs cun uffants sursilvans

Cudesch cun chanzunettas, versets e buns tips

Igl è in plaschair da sfegliar en „Romontsch - ina schanza unica“. Ins sa regorda tuttenina da versets da l'atgna uffanza. Il cudesch porscha inspiraziuns per chantar cun la figlia, cun il figl u cun ils biadis. Co san ina plantar ina lingua e cultura en il cor d'in uffant? Il meglier va quai cun discurrer mintga di e da pitschen ensi cun l'uffant la lingua. Ma i dovra era chanzuns e versets che furman il stgazi da plets e che fan oravant tut plaschair. Da dir si ensemen in verset dat in sentiment da cuminanza e diverteschan – betg mo l'uffant, mabain era bab, mamma, tat u tatta.

„Maria Catrina“ e „Gion Giolet“

Ma danunder prendan giuvens geniturs ils versets e las chanzunettas, sch'els han forse emblidà tut? La Surselva Romontscha porscha agid cun il nov cudesch „Il Romontsch – ina schanza unica“. I sa tracta d'in cudesch per grond e pitschen. Ils uffants, che na san anc betg leger, pon contemplar las illustraziuns che Yvonne Gienal ha fatg aposta per la publicaziun. Las illustraziuns dattan ina temprera moderna al cudesch. Ellas èn dessegnadas cun ina frestgezza e levezza ch'ellas na fan betg mo surrir uffants, mabain era creschids.

Als geniturs porscha il cudesch ina schelta da „tips e trics, canzuns e versets pil mintgadi“. Ins sa senta svelto da chasa en il cudesch e chatta chanzuns enconuschentas, ma era in u l'auter verset ch'ins n'ha forse anc mai dudì e che fa gist gust da recitar dad aut.

Tips e trics

Cusseglis co duvrar la lingua, san ins leger sin las emprimas paginas. I vegn era fatg curaschi da discurrer rumantsch, sche betg omadus geniturs san il linguatg. Annalisa Cathomas, presidenta da la Surselva Romontscha, ed Irina Lutz han redigì ils texts a moda infurmativa e survesaivla.

„In affon ch'empren romontsch ha il grond avantatg d'esser bilings e quei senza sforz supplementar, perquei ch'el vegn confruntaus naven da sia affonza cun dus lungatgs.“ Las duas auturas agiuntan era citads da studis, per exempel dals scenziads Peal e Lambert: „Igl affon empren da s'inschignar cun dus lungatgs, quei che ha ina influenza positiva silla flexibilitad e creatividad da siu patertgar.“

Bab tudestg e mamma rumantscha

E co duain ils geniturs sa cuntegnair, sch'els na discurren betg la medema lingua? I valia il principi „one person – one language“, scrivan las duas auturas. Mintgin duai adina discurren a moda consequenta sia atgna lingua materna cun l'uffant, per exempel la mamma adina rumantsch ed il bab adina tudestg. Quai haja gist l'avantatg ch'era il bab emprendia plaunsieu ed a moda natirala da chapir rumantsch e forsa cun il temp da discurren.

Cathomas e Lutz intimeschan era ils geniturs – per exempel da Glion u Cuir - da tarmetter ils uffants en scolas bilinguas, nua ch'ils scolars pon sa perfecziunar en duas linguas e betg sulet en ina.

Claudia Cadruvi

Annalisa Cathomas, Rino Darms, Yvonne Gienal, Irina Lutz: „Romontsch – ina schanza unica“. Ediziun da la Surselva Romontscha. 100 paginas, cun illustraziuns e cun in dc da 51 versets e chanzuns. 20 francs. Glion 2011.

99 vuschs chanten per Vus

C o n c e r t

Chor Uniun Grischuna Sogn Gagl

Chor Maschadà Grischun Turitg

Chor Maschadà Grischun Will

Dumengia, ils 6 da matg 2012, a las 17.00
baselgia St. Fiden, Greithstrasse 10, 9000 Sogn Gagl

MUMMETTA“

in nov cudesch da Dumeni Capeder, Lucerna

Il 14avel cudesch da Dumeni Capeder è cumparì. L'autur preschenta a nus „Mummetta“, sia mamma. Sper la vita zunt interessanta e variada da mummetta relata l'autur fatgs ed eveniments capitads els onns enturn la midada dil 19./20. tschientaner, quai en la Val Tujetsch nua che mummetta è naschida ed ha frequentà ils onns da scola, sco era ils onns trenta enfin sessanta a Trun, nua ch'ella è stada maridada, ha giu trais uffants ed è sa cumprovada sco cuschiniera en schurnada a numerusas occurrenzas dil vitg sco nozzas, emprimas communiuns, craismas, messas nuvialas, tschaivers e.a.

Dumeni Capeder enconuscha sia mummetta e legia en sia vita sco en in cudesch avert. Savens metta l'autur el center ils sentiments materns da quella chara dunna ch'il destin ha signà grevamente sco orfna da bab e mamma gia en giuvens onns. Capeder constatescha cun in surrir malizius

tar sasez las medemas predisposiziuns da sia mummetta e sesenta qua tras datiers dad ella. Cun quai èsi gartegià a l'autur a moda impressiunanta da far la punt vi tar quella capavla e premurada mamma cuntenta da viver enfin sia vita tardiva.

Cornelia Grobbauer

Il cudesch „Mummetta“ è cumparì biling rumantsch e tudestg cun ina massa fotografias ord il vargà. Ins sa retrair el tar il Südostschweiz Buchverlag Zwinglistrasse 6, 8750 Glaruna, tel. 055 645 28 65 u en mintga libreria per frs. 24.00 ni cun dedicaziun persunala da l'autur per telefon 041 360 71 17 ni dumenicap@bluewin.ch

Inscunter interrumsch

Gievgia, ils 3 da matg 2012, a partir da las 19.00

Giesserei Oerlikon, Birchstrasse 108, Zürich-Oerlikon

Giast da la saira:

Ursin Mirer, mainafatschenta da la Giesserei,

presenta sia interpresa en discurs cun *Ciril Berther*

Roman Deuber, pianist, accumpogna musicalmein tras la saira.

Prevista:

Gievgia, ils 7 da zercladur cun *Martin Killias*, professor da dretg penal

Gievgia, ils 5 da fenadur cun il *Chor Maschadà Grischun Turitg*

Gian Girun

Tenor ina novella da la scriptura engiadinaisa *Ursina Clavuot* che scriveva sut il pseudonim Gian Girun.

Seraina Siedler-Tal, sault

Marc Jenny, musica

Sara Francesca Hermann, prelecziun

Katharina Wieser; instalaziun

11 da matg 2012, Shedhalle, Hofstrasse 15, Zug, premiera

13 da matg 2012, Shedhalle, Hofstrasse 15, Zug

8 e 9 da zercladur 2012, Postremise, Cuira

Rumantschs ladins dal Rigi

Venderdi, ils 11.meg

“*GianGirun*” cun *Seraina Tall in la Shedhalle a Zug*

Venderdi, ils 29. gün, 19:00

“*Paella*” da *Stefan Schweiger tar P. e J.C. Tall a Zug*

Venderdi, ils 14. settember, 18:30

Gö “*La boule*” cun *tschienagiers tar Men Vital a Udligenswil*

Famiglia Sursilvana Zug e conturn

margis, ils 8 da matg

mesjamna, ils 4 da fenadur

gievgia, ils 30 d'uost

margis, ils 23 d'octob er

mesjamna, ils 12 da december

} mintgamai ca. allas 19.30

Circa duas jamnas avon dat ei ina invitaziun detagliada.

Sursilvans a Solothurn

Gievgia, ils 10 da matg e gievgia, ils 27 da settember mintgamai las 14.00 da Solothurn tras la "Einsiedelei" e puspei anavos a Solothurn.

Solver tradicional (Brunch), dumengia, ils 26 d'uost a Subingen.

Informaziuns: *Alfons Tuor*, telefon: 032 618 23 08.

Rumantschas e Rumantschs al Lai da Turitg

4 da matg 19.30h Restaurant Bündnerstube Mövenpick,
Nüscherstrasse 1, 8001 Zürich

6 fanadur 19.30 grillada tier Luisa Laisch, Alte Landatrasse 82 8706 Meilen
S'annunziar tar Cristian, Astrid, Luisa. A vegn in invid spezial!

Universitad da Turitg - Colloqui rumantsch

Semester da primavaira 2012

Autur/a e perit/a en discussiun cun Mevina Puorger

Mardi • 22 matg 2012

Ouvras da Peider Lansel, tom II

prosa, essais, artichels e correspundenza

giast: Rico F. Valär

Ils colloquis han lieu da las 18.15h - 19.45h

en l'edifizi principal da l'Universitad da Turitg, KO2 - D – 54

Impressum:

Redacziun: Ciril Berther

Spediziun: Lia Rumantscha

Contribuziuns pon vegnir inoltradas fin in mais avant la proxima ediziun a:
Ciril Berther, Mülistatt 12, 8955 Oetwil a.d.L.

Tel. 044 748 50 65, e-mail: cirberther@bluewin.ch

Ulteriurs fegliets san ins retrair da:

Lia Rumantscha, Via da la Plessur 47, Chascha postala, 7001 Cuir

Tel. 081 258 32 22, e-mail: liarumantscha@rumantsch.ch

Il fegliet pon ins era telechargiar da l'internet: www.uniun-urb.ch

Data da l'ediziun: avrel 2012

Data da la proxima ediziun: uost 2012